

Te Arotake Mahere Hokohoko Tukunga

Review of the New Zealand Emissions Trading Scheme

He whakarāpopoto i ngā whiriwhiringa

Ministry for the
Environment
Manatū Mō Te Taiao

**MINISTRY OF BUSINESS,
INNOVATION & EMPLOYMENT**
HĪKINA WHAKATUTUKI

Ministry for Primary Industries
Manatū Ahu Matua

Te Arotake Mahere Hokohoko Tukunga

E tono ana te Kāwanatanga kia tukuna mai e te marea ētahi whakahokinga kōrero ka whai wāhi nei ki tētahi arotake i te Mahere Hokohoko Tukunga a Aotearoa (arā, i te MHT AA). Mā te arotake e whakaatu mēnā rānei me puta he panonitanga e kaha ake ai ngā whakapoapoa i ngā pakihī kia whakawhiti mai rātou i ngā koranehe, kia tautoko hoki rātou i ngā tangohanga waro.

E rangona ana ngā pānga o te āhuarangi hurihuri, puta noa i Aotearoa. Me whakaiti ngā tukunga haurehu kati mahana mai i ngā rāngai katoa o te ōhanga. Nō reira:

- ▶ me whakaiti ngā tukunga haurehu kati mahana mai i ngā rāngai pēnei i te tūnuku, te para, te pūngao me te ahuwhehua (ka kīia nuitia, he tukunga tapeke)
- ▶ me whakapiki te nui o te waro e tangohia ana i te kōhauhau, hei tauira, mā te whakatipu ngahere.

E whakaitihia ai ā tātou tukunga, me whānui, me rerekē hoki te kohinga o ngā kaupapahere. Ko ngā utu o ngā tukunga tētahi wāhanga whakahirahira o tēnei kohinga.

Ko te MHT AA te taputapu whakatau utu matua a Aotearoa hei whakaiti i ngā tukunga. Mā te MHT AA e herea ai ngā kaituku ki te pūrongo me te utu i ā rātou tukunga haurehu kati mahana. Mā tēnei e āhei ai ngā pakihī, ngā kāinga tūtahi me te rāngai tūmatanui ki te whakauru i ngā utu o ngā tukunga, i ngā hua rānei o whakaiti, o te tango rānei i ngā tukunga, ki ngā whakatau o ia rā.

E kapi ana i te MHT AA ngā tukunga mai i ngā wāhanga katoa o tō tātou ōhanga, hāunga rā te ahuwhehua. E whakaritea ana tētahi pūnaha whakatau utu anō mō ngā tukunga ahuwhehua mā roto i te patuitanga o He Waka Eke Noa.

Ka whakanui hoki te MHT AA i ngā mahi e tango waro ana i te kōhauhau, pēnei i te whakahaere ngahere. Ko Aotearoa tētahi o ngā whenua torutoru i te ao, kāore nei e here i te nui o ngā waeine mai i ngā tangohanga waro ka taea e ngā kaituku te whakamahi hei utu i ā rātou tukunga.

Ko te rerekētanga o ngā tukunga more me ngā tukunga tapeke

He whāinga whakaiti tukunga 'more' ā tātou whāinga āhuarangi hurihuri. Nō reira, e whai wāhi ana ki ēnei ngā tukunga haurehu kati mahana e tukuna atu ana (arā, ko ngā tukunga tapeke), ā, e unuhia ana ngā tangohanga waro i te kōhauhau, mai i ngā mahi pēnei i te whakahaere ngahere. E ū ana te Kāwanatanga ki te whakaarotau i ngā whakaitinga tukunga tapeke, ki te tautoko hoki i ngā tangohanga waro.

Ngā Waeine o Aotearoa me te MHT AA

Me pūrongo, me utu hoki ngā pakihī kei te whai wāhi ki te MHT AA i ā rātou tukunga. Ka pēnei rātou mā te tuku i ētahi Waeine o Aotearoa (WOA) ki te Kāwanatanga, e ōrite nei te rahi ki ā rātou tukunga. E ōrite nei te rahi o tētahi WOA ki tētahi tana kotahi o te hauhā.

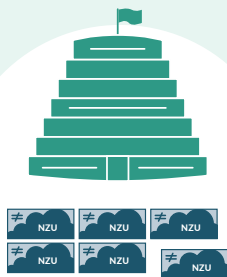
Ka hokona ngā WOA mai i te Kāwanatanga, ka riro mai rānei mā te tango waro i te kōhauhau, hei tauira, mā te whakahaere ngahere. Mā te toha ā-ahumahi e āki ngā pakihī kia noho tonu ki Aotearoa, tē neke kē ai ki ētahi atu whenua e ngāwari ake nei te utu o ngā tukunga, kāore kau rānei he utu. Mā tēnei momo nekehanga e piki ake ai pea ngā tukunga haurehu kati mahana ā-ao – ka kīia tēnei, he papītanga tukunga.

E āhei ana ngā tāngata takitahi me ngā pakihī ki te hokohoko me te hoko anō i ngā WOA. Ko ngā kawatau mō te whakarato me te popono ki te WOA tētahi āinga matua hei whakatau i te utu o te WOA.

Whakaahua 1: Ko te āhua o te haere a te mākete o te MHT AA

Te Kāwanatanga

Ko tāna, he hoko, he toha hoki i te nui o ngā waeine kua oti te tautuhi ki ngā kaituku

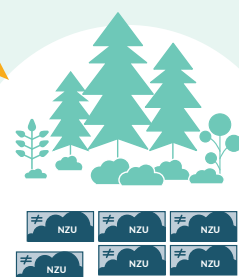
Ngā kaituku

Me hoko rawa rātou i ngā WOA hei utu i ngā tukunga haurehu kati mahana

Ngā tangohanga

Ka riro mai pea he WOA i te nui o te waro e puritia ana, kātahi ka hokona ki ngā kaituku

Ko te wero

Me whakaiti a Aotearoa i ana tukunga e whai wāhi ai tātou ki ngā mahi ā-ao hei whakahaere i te āhuarangi hurihuri, hei whakaiti hoki i tā tātou whakawhirinaki atu ki ngā koranehe. Ka whai painga ngā tāngata o Aotearoa i tētahi ōhanga tukunga-iti, ā, ka mahana ake, ka pai ake hoki ngā kāinga, ka pai ake ngā waka tūmatanui, ka hou ngā ahumahi hangarau para kore, waihoki, ka whai mahi e pai nei te utu, kei waho atu hoki i ō tātou tāone matua.

Me whakapoapoa hoki tātou ki te whakahaere ngahere me ētahi atu mahi hei tango i te waro i te kōhauhau.

Ko te pātai ia rā: Kei te hiahia rānei tātou ki te whakamahi i te MHT AA hei whakaiti i ngā tukunga haurehu kati mahana tapeke?

Mēnā āe, me pēhea e tika katoa ai te tautoko a te MHT AA i ngā whāinga e rua nei, arā i te:

- ▶ whakaiti i ngā tukunga haurehu kati mahana, me te
- ▶ whakapiki i te nui o te waro e tangohia ana i te kōhauhau?

He aha mātou e whakaaro nei ki te panoni i te MHT AA?

I tēnei wā, kāore i te rite i te MHT AA ngā whakaitinga tukunga tapeke ki te rahi me te tere e tūmanakotia nei e tutuki ai ā tātou whāinga āhuarangi hurihuri. Nā te utu o ngā WOA ināianei, he māmā ake te utu a ngā kaituku i ā rātou tukunga, tēnā i te haumi ki te whakapai ake i ngā tiakanga pūngao, i te whakawhiti rānei ki ētahi atu huarahi tukuwaro-iti. Arā te māharahara, he nui ake te pūtea e tukuna ana ki te whakahaere ngahere rāwaho, i ngā pūtea e tukuna ana ki te whakapai ake i ngā tiakanga pūngao, inā hoki, he ngāwari ake te utu i ngā WOA e ahu mai ana i te ngahere, i te utu o te whakawhiti kē ki ētahi atu huarahi tukuwaro-iti.

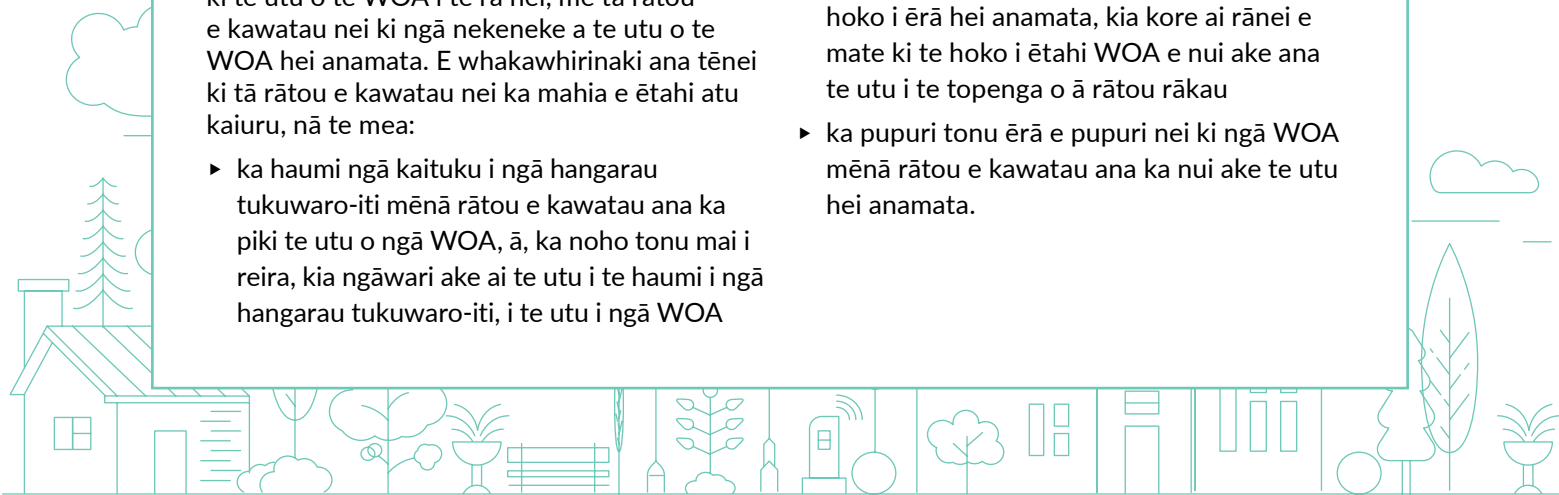
Ahakoia e hiahia nei mātou ki te whakapoapoa ki te whakatō ngahere hou, e whakaatu mai ana ngā whakatauirā, ka pahika te nui o ngā WOA e ahu mai ana i ēnei ngahere i te nui e matea ana e ngā kaituku. Ki te nui rawa ngā WOA he ngāwari te utu e wātea ana hei hokonga, ka heke te utu o ngā WOA, me te aha, kāore e kaha te whakapoapoa i ngā kaituku ki te whakaiti i ā rātou tukunga. Mā tētahi utu waro iti ake hoki e mutu ai te whakapoapoa ki te whakatō ngahere hou, waihoki, ka āki pea tēnei i te whakarakenga o te whenua.

Kei te āhua o tā rātou e kawatau nei ki ngā utu o te WOA, te āhua o ngā whanonga a ngā kaiuru ki te MHT AA

He mākete tainekeneke te mākete o te MHT AA. Ko tētahi o ngā wero o te matapae tika i ngā whanonga a ngā kaiuru ki te MHT AA, kei te whakawhirinaki atu ā rātou nei mahi ki te utu o te WOA i te rā nei, me tā rātou e kawatau nei ki ngā nekeneke a te utu o te WOA hei anamata. E whakawhirinaki ana tēnei ki tā rātou e kawatau nei ka mahia e ētahi atu kaiuru, nā te mea:

- ▶ ka haumi ngā kaituku i ngā hangarau tukuwaro-iti mēnā rātou e kawatau ana ka piki te utu o ngā WOA, ā, ka noho tonu mai i reira, kia ngāwari ake ai te utu i te haumi i ngā hangarau tukuwaro-iti, i te utu i ngā WOA

- ▶ ka kaha ake te whakanehenehetanga o te whenua e ngā kaiwhakahaere ngahere mēnā rātou e kawatau ana ka piki te utu o ngā WOA, kia riro ai i a rātou he monihua i te hoko i ērā hei anamata, kia kore ai rānei e mate ki te hoko i ētahi WOA e nui ake ana te utu i te topenga o ā rātou rākau
- ▶ ka pupuri tonu ērā e pupuri nei ki ngā WOA mēnā rātou e kawatau ana ka nui ake te utu hei anamata.

He whānui ngā painga ka puta i ngā whakahaere ngahere

Ko te whakahaere ngahere tētahi o ngā ara whaihua katoa e tangohia ai te waro i te kōhauhau. Me nui tonu te ngahere hou e tutuki ai ngā whāinga rāroto me ngā whāinga tāwāhi a Aotearoa mō te āhuarangi hurihuri, e ū ai hoki a Aotearoa ki te pae tukuwaro-kore ā muri i te tau 2050.

He painga anō ka hua ake i ngā ngahere rāwāho me ngā ngahere taketake, ahakoa e pūmau ana, e topea ana rānei, pēnei:

- ▶ i te whakawhiwhi mahi ki ngā hapori tuawhenua
- ▶ i ngā pikinga ohaoha mai i ngā whenua e takoto tītōhea kē ana
- ▶ i te whakahaere ngāhorohoro
- ▶ i te kanorau koiora taketake.

E mōhio ana mātou arā ētahi tūraru ā-taiao, ā-pāpori, ā-ōhanga anō hoki e hāngai ana ki te whakahaere ngahere, ā, e ū ana te Kāwanatanga ki te whakarite i te momo ngahere e tika ana, ki te wāhi tika, me te nui e tika ana, mō ngā take hoki e tika ana.

E whakaarotia ana ēnei take i roto i ngā panonitanga ki Ngā Paerewa Taiao ā-Motu mō te Ngahere Whakatiputipu me **ngā whiriwhiringa mō ngā tūtohunga e pā ana ki te hoahoatanga anō o te wāhanga ki te ngahere pūmau i roto i te MHT AA**. E whakaarotia ana i roto i te arotake i te MHT AA te momo me te nui o ngā tangohanga waro i te whakahaere ngahere e āia ana e te MHT AA me ngā pāpātanga mai o taua nui.

Nō nā noa nei hoki i whakaputa ai te Tūhuranga ā-Minita i te Whakamahinga Whenua i Te Tai Rāwhiti me Wairoa i ōna tūtohunga i muri mai i te huripari o Kaperiera mō ngā mahi me oti tonu hei whakatau i ngā pāpātanga o te whakamahi whenua me ngā āwhā. Nō te 12 o Mei, i te tau 2023, i whakaputaina mai ai **ngā kitenga me ngā tūtohunga o te Tūhuranga**. E whakaaro ana te Kāwanatanga ki tana urupare ki ngā tūtohunga kei te Tūhuranga nei.

Te hiranga ki te Māori

E tāpua ana te whaipānga a te Māori ki te whakahaere ngahere, ki te kanorau koiora taketake, me te whakawhitinga a Aotearoa ki tētahi ōhanga tukunga-iti, e manawaroa ana hoki.

Kua pā hoki te rongō ki te Kāwanatanga, me whitawhita ake te mahi āhuarangi, inarā, e whakaraerae ana, e aro kē ana hoki ngā hapori Māori ki ngā pāpātanga o te āhuarangi hurihuri.

E ū ana te Kāwanatanga ki te whakatakoto i te Tiriti o Waitangi ki te urupare ā-āhuarangi a Aotearoa.

Ngā pāpātanga o ngā panonitanga ki te MHT AA

Ka puta he pāpātanga taupoto, he pāpātanga tauroa hoki ki ngā tāngata katoa o Aotearoa i ngā panonitanga ki te MHT AA.

Ka nui kē atu pea te utu o te aro ki te whakaiti i ngā tukunga ināianei mā te MHT AA, i te tango kē i ngā tukunga mā te whakahaere ngahere, heoi anō, i roto i te wā poto. Kāore e kore, ka pā atu hoki ēnei utu ki ngā kāinga tūtahi mā roto i ngā utu kōhinu me ngā utu hiko, e piki nei.

I roto i te wā roa, ka whai painga ngā tāngata o Aotearoa i tētahi ōhanga tukuwaro-iti kua whakatūria nei i runga i ngā hangarau tiaki pūngao, i ngā hangarau tukuwaro-iti hoki.

Kāore i te mārara pū mēnā ka nui ake te utu o te whakaiti i ngā tukunga ināianei, o te tatari rānei, i roto i te wā roa. Ko te whakaaro kei He Pou a Rangi Climate Change Commission, mā te whakaarotau i ngā whakaitinga tukunga e tata atu ai a Aotearoa ki te whakatutuki, ki te ū hoki ki te pae tukuwaro-kore, ā, mā reira e iti ake ai ngā utu whānui ki ngā tāngata o Aotearoa.

Kua whakaaro mātou ki ētahi kōwhiringa e whā

Ina whakatau te Kāwanatanga me panoni te MHT AA e kaha atu ai te whakapoapoa kia iti iho ngā whakaitinga tukunga tapeke, e whā ngā kōwhiringa mātāmua e tutuki ai tēnei.

He huarahi kē, he huarahi kē hei whai e whakatinanahia ai ngā kōwhiringa mātāmua e whā nei. Ka pā tēnei ki te whakapoapoa e iti iho ai ngā tukunga, e piki ake ai hoki ngā mahi tango waro.

Kōwhiringa 1

Whakamahia ngā āki kei te takoto kē i te MHT AA hei whakakaha i ngā whakapoapoa kia iti iho ai ngā tukunga more

Ka whakarerekē pea te Kāwanatanga i ngā waeture kei te MHT AA. Hei tauira, ka whakaitihia pea te nui o ngā WOA e hokona ana e ia kia heke ai te nui o ngā WOA e wātea ana i te māketē, mā konei e piki ai te utu o te waro. Mā tēnei e whakapoapoa ngā kaituku para kia tere ake te whakaiti i ngā tukunga, kia nui ake hoki ngā mahi tango waro.

Ahakoa ka piki ake te utu o te WOA, i roto i te wā poto, mā te whai i tēnei kōwhiringa, kāore e whaihua i roto i te wā roa. Mēnā ko te urupare a ngā rangatira whenua ki ngā pikinga utu, ko te whakatō rākau anō, i roto i te wā ka nui atu ngā WOA i te māketē, me te aha, ka heke te utu. Mā tētahi hekenga utu mō te WOA e mutu ai te whakapoapoa ki te haumi i ngā whakaitinga tukunga.

Kōwhiringa 2

Me whakakaha ake te popono ki ngā mahi tango waro e piki ai ngā whakaitinga tukunga more

Mā tēnei kōwhiringa e āhei ai te Kāwanatanga me ngā kaihoko nō tāwāhi ki te hoko i ngā WOA mai i ngā mahi tango waro. Mā tēnei pea e piki ai te utu o ngā WOA ki te nui ngā WOA tāpiri e hokona ana hei whakakaha i te popono, me te taha, ka ākina ngā whakaitinga tukunga me ētahi atu tangohanga tukunga.

Heoi anō, e matapae nei mātou he here pea kei te whaihuatanga o tēnei kōwhiringa, arā:

- ▶ kāore e mōhiotia ana te popono a ngā kaihoko nō tāwāhi ki ngā WOA mai i ngā ngahere rāwaho, ahakoa tā mātou matapae kāore e nui
- ▶ ko te popono ka hua ake i te hoko a te Kāwanatanga i ngā WOA, kei te āhua tonu o te nui ka hokona e ia, me te nui o tana utu
- ▶ me whakaaro te Kāwanatanga mēnā rānei me whakapau pūtea hei hoko i ngā WOA, mēnā rānei me whakarato pūtea hei āwhina i te whakawhitinga o ngā tūāhanga ki ngā hangarau tukuwaro-iti.

Whakaahua 2: Ngā kōwhiringa kua oti te tūtohi hei whakakaha i ngā whakapoapoa kia iti iho ngā tukunga tapeke i te MHT AA

He iti katoa ngā panonitanga

He nui katoa ngā panonitanga

Waiho kia pēnei ana

Waiho kia pēnei ana te hoahoatanga me ngā tautuhinga o te MHT AA (te kōwhiringa paeraro)

Kōwhiringa 1

Whakamahia ngā āki kei te takoto kē i te MHT AA hei whakakaha i ngā whakapoapoa kia iti ai ngā tukunga more

Kōwhiringa 2

Whakapikihia te popono kia nui ake ngā mahi tango waro kia piki ai ngā tangohanga tukunga more

Kōwhiringa 3

Whakakahangia ngā whakapoapoa kia iti ai ngā tukunga tapeke mā te panoni i ngā whakapoapoa ki ngā tangohanga

Kōwhiringa 4

Whakaritea ētahi whakapoapoa motuhake mō ngā whakaitinga tukunga me ngā tangohanga tukunga

Ka āki ngā whakaritenga tāpiri ki ngā kaupapahere i ngā tangohanga tukunga, i ngā whakaitinga tukunga rānei, ā, ka rite hoki ētahi painga mō te tangata me te taiao

Kōwhiringa 3

Me whakakaha ngā whakapoapoa kia iti iho ngā tukunga tapeke mā te panoni i ngā whakapoapoa ki ngā tangohanga waro

Ka whakahāngai pea te Kāwanatanga i ētahi here ki ngā WOA mai i ngā tangohanga waro. Mā tēnei e kore ai e paingia nuitia ngā WOA mō te tango waro, ā, ka kaha ake hoki te popono ki ētahi atu WOA e hokona ana e te Kāwanatanga ki tētahi utu e āki ana i ngā pakihī ki te whakaiti i ā rātou tukunga.

Arā ētahi huarahi rerekē ka whāia pea hei whakatinana i tēnei kōwhiringa. Hei tauira, ka here pea te Kāwanatanga i te nui o ngā WOA e ahu mai ana i te whakahaere ngahere, ka taea nei e ngā kaituku te whakamahi hei 'utu' i ā rātou tukunga. Tēnā ko tēnei, ka whakaiti te Kāwanatanga i te nui o ngā WOA e hoatu ana ki te whakahaere ngahere kia hāngai ai ki te nui o te waro e tangohia ana i te kōhauhau.

Mā te whakahāngai i ētahi here pēnei e iti ake ai pea te uara o ngā mahi tango waro, me te aha, kāore e pērā rawa te kaha o te paingia ā-ahumonitia o ērā mahi. Mā tēnei kōwhiringa e mutu ai hoki te whakapoapoa ki ngā mahi tango waro, māna, ka whakatakoto te Kāwanatanga i ētahi atu whakapoapoa ki te whakahaere ngahere kei waho i te MHT AA.

Kōwhiringa 4

Whakaritea ētahi atu whakapoapoa mō ngā whakaitinga tukunga tapeke me ngā tangohanga tukunga tapeke

Mā tēnei e rite mai ai ētahi māketē MHT AA e rua me ōna anō utu e rua: kotahi mō ngā whakaitinga tukunga, kotahi anō mō ngā tangohanga tukunga. E kore ngā kaituku e āhei ki te whakamahi i ngā WOA mai i te whakahaere ngahere hei 'utu' i ā rātou tukunga. Engari kē, ka hokona tikatia atu ngā tangohanga waro ki te Kāwanatanga, i tētahi atu māketē anō rānei.

Mā tēnei kōwhiringa e āhei ai te Kāwanatanga ki te whakapoapoa motuhake i ngā whakaitinga me ngā tangohanga kia hāngai ai ki ngā tahua me ngā whāinga, waihoki, mā tēnei kōwhiringa e whānui atu ai ngā panonitanga ki te MHT AA, ina whakatauritea ki ērā atu kōwhiringa. Nā te mea ka taea ināianei e te Kāwanatanga te whakahaere ngā utu ki ngā pakihī hei utu i ā rātou tukunga, he āki tēnei kia tere ake ngā mahi tango waro.

Kia whai mana tō reo

Whai mai i ngā kōrero, kia mōhio ai koe he aha te aha:

 [@environmentgovtnz](#)

 [@environmentgovtnz](#)

 [facebook.com/environmentgovtnz](#)

 [linkedin.com/company/environmentgovtnz](#)

Kei te pīrangī mōhio mātou ki ō whakaaro ki te arotake i te Mahere Hokohoko Tukunga a Aotearoa

Tēnā, tukuna mai ō whakaaro mō te arotake i te Mahere Hokohoko Tukunga a Aotearoa. Kei te pīrangī rongō mātou i ngā kōrero a ngā tāngata, puta noa i Aotearoa – e whai mana ana tō reo.

- ▶ Pānuitia te tuhinga matapakī.
- ▶ Haere mai ki tētahi o ā mātou kauhaurangi, hui rānei. Kei tō mātou paetukutuku ēnei e rārangī mai ana.
- ▶ Homai tētahi tāpaetanga mā te [Citizen Space](#), mā tō mātou pokapū whiriwhiringa rānei, mā te whakaoti rānei i te puka whakahoki kōrero, mā te tuku mai rānei i tō ake tāpaetanga tuhi.

Ko te tono, kia kaua e īmēratia, e tukua ā-mēratia mai rānei ngā tāpaetanga, i te mea he whakauaua tēnei i ngā tātaringa. Heoi anō, ina mate koe ki te pērā, tukua mai ngā tāpaetanga tuhi ki te arotake i te MHT AA, te Manatū mō te Taiao, PO Box 10362, Te Whanganui-a-Tara 6143.

Mēnā koe e īmēra mai ana i ō whakahokinga kōrero, mēnā he pātai āu, mēnā rānei koe kei te pīrangī ki ētahi atu mōhiohio, īmēra mai ki etsconsultation@mfe.govt.nz.

E puare ana te kūaha ki ngā tāpaetanga mai i te 19 o Hune, i te tau 2023, ā, hei te 11.59 i te pō, ā te 11 o Ākuahata, i te tau 2023, kati ai.

He aha te mahi ināianeī?

He nui ngā pātai ka takoto i te arotake nei mō ngā pāpātanga, ngā āhuatanga tuku, me ngā tūraru o te panoni i te MHT AA hei whakapoapoa i ngā whakaitinga tukunga. Mā ngā whakahokinga kōrero e tautoko ngā māngai ki te whakatakoto atu i ētahi tūtohunga ki ngā kāwanatanga e tū mai nei, e pā ana ki ngā mahi kei mua tonu i te aroaro mō te arotake i te MHT AA.

E kore te Kāwanatanga e whai i ngā panonitanga ā-ture, ā-waeture rānei i mua mai te kōwhiringa pōti.

